

Dato: 15. november 2004

Byrådsak 1724/04

Byrådet

Graffiti i Bergen

EVHO BFOS-3321-200401921-54

Hva saken gjelder:

Kuratorgruppen Kommando, som består av kunstnerne Jørgen Larsson og Morten Kvamme, har sendt en rapport og evaluering av graffiti-prosjektet "Femte Veggen" (saksnr 200401921-55), der de som konklusjon etter et vellykket prosjekt oppfordrer Bergen kommune til å stille til disposisjon flere lovlige vegger for graffiti i byen. I tillegg oppfordrer gruppen Bergen kommune å opprette en langsiktig plan for behandlingen av graffiti i Bergen. På denne måten mener de to kunstnerne at Bergen kan bli en foregangskommune i forhold til behandlingen av et ungt, visuelt kunstuttrykk som ellers i stor grad har blitt møtt med nulltoleranse, noe som er den offisielle politikken overfor denne kunstformen for eksempel i Oslo.

Byråd for finans, kultur og næring verdsetter det arbeidet Kommando har gjort, både når det gjelder de kunstneriske og sosiale intensjonene med prosjektet. "Femte Veggen" har til fulle vist at graffiti kan være et kvalitativt kunstnerisk uttrykk. Byråden vil særlig berømme graffiti-miljøets positive vilje til å skille mellom lovlig og ulovlig graffiti, og viser til at "Femte Veggen" ikke har ført til noen smitteeffekt i nabolaget. Miljøets holdning viser at dialog kan være en langt mer fruktbar vei å gå enn konfrontasjon når det gjelder graffiti, som riktignok kan oppleves som hærverk når den utfoldes på annen manns eiendom, men som i seg selv er et kunstnerisk uttrykk blant mange, og som en kulturby som Bergen bør ta på alvor.

Vedtakskompetanse:

Byrådet har avgjørelsesmyndighet i alle saker hvor annet ikke følger av lov (jfr. Kommunallovens § 20 – 3), bystyrets vedtak (jfr bystyresaken b-sak 79/00, b-sak 126/00 og b-sak 179/01) eller delegasjonsvedtak.

Byråden for finans, kultur og næring innstiller til byrådet å fatte følgende vedtak:

1. Byrådet stiller til disposisjon for graffitimaling nord- og østveggen på det kommunale bygget Sentralbadet i Bergen sentrum. Det forutsettes at veggen grunnes i samsvar med BBE's anbefaling slik det fremgår av saksutredningen.
2. Byrådet ber om at utarbeidelse av en langsiktig graffitiplan, inkludert plan for åpning av én graffitivegg i hver bydel, samt strategi for fjerning av ulovlig graffiti, startes opp i tråd med saksutredningen.

Henning Warloe
Byråd for finans, kultur og næring

Saksutredning:

I august 2003 fikk prosjektgruppen Kommando, i samarbeid med Bergen Kunsthall, tillatelse fra Byrådsavdeling for byutvikling til å gjennomføre graffiti-prosjektet "Femte Veggen." Prosjektgruppen hadde invitert sentrale graffiti-kunstnere til å dekorere Bergen Kunsthalls vegg mot Lars Hillesgate med graffiti-kunst, både fra anerkjente utøvere, som for det meste var invitert fra Oslo, og fra lokale graffiti-malere. En klar intensjon med prosjektet var at det skulle fungere som et prøveprosjekt som, hvis det var vellykket, skulle kunne føre til lovlige graffiti-vegger av mer permanent karakter i Bergen. Dette skulle oppnås både ved å vise graffiti-kunst av høy kvalitet, og ved å opprette en dialog med et ungt kunstnerisk miljø som i utgangspunktet gjerne stiller seg skeptisk til kommunikasjon med offentlige myndigheter og forvaltning. I tråd med en faglig vurdering, og etter ønske fra daværende byrådsleder, fikk "Femte Veggen" et prosjekttilskudd på kr. 30 000,- fra Seksjon for kunst og kultur. Kommandos oppfølgingsprosjekt, "Sprayplan", har fått et prosjekttilskudd på kr. 35 000,- (Byrådsak 1273/04 Tilskudd til visuell kunst).

Prosjektet førte til mye debatt og presseoppslag allerede på planleggingsstadiet, og mange var redd for at legalisering av graffiti på enkelte vegger uvegerlig måtte føre til mer hærverksgraffiti i nabolaget. Spesielt Bergen Kunstmuseum og Grieghallen gikk sterkt offentlig ut mot prosjektet da de mente de hadde nok problemer med tagging på bygningene sine allerede. Det knyttet seg derfor en del spenning til om prosjektet ville utløse mer tagging på omkringliggende bygninger eller ikke, et spørsmål som ikke minst er vesentlig mht om prosjektet skal fungere som innledning til en mer permanent ordening med graffiti-kunst i Bergen. Det var også knyttet en del bekymring til om veggene på den bevaringsverdige bygningen ville tåle den sterke malingen som brukes til graffiti. For å sikre seg mot eventuelle skader ble derfor veggen vokset før graffiti-malingen startet. 2-4 juni ble "Femte Veggen" spylt ned med høytrykksspyler, i tråd med avtalen med Bergen kommune om at dette skulle være et midlertidig prosjekt.

Kommando sendte inn en rapport til Seksjon for kunst og kultur 23 september 2004 (saksnr. 200401921-55). Graffiti-prosjektet har, i følge rapporten, stort sett hatt positive konsekvenser, både for nærområdet og byen for øvrig. Kommando mener prosjektet skal ha ført til

- høyere kvalitet på graffiti i Bergen
- større respekt og aksept for denne uttrykksformen blant byens befolkning
- én maler med nasjonal anerkjennelse
- mindre uønsket tagging i området
- mer gangtrafikk og bruk av arealet mot Lars Hillesgt
- samlende effekt på graffiti-miljøet
- alltid noe nytt å se på for naboene og de forbipasserende

I løpet av prosjektperioden har Kommando hatt kontakt med graffiti-miljøet gjennom uformelle samtaler og to mer formelle samlinger der man har diskutert strategien fremover.

Når det gjelder konsekvensen mht mer eller mindre tagging i området, mener prosjektgruppen å kunne påvise, bl a ved datert videodokumentasjon, at dette ikke har vært tilfelle det året "Femte Veggen" eksisterte. Unntaket har vært tre nye tags på vegger tilhørende Bergen Kunstmuseum. Heller ikke etter at "Femte Veggen" ble fjernet, har det kommet noen ny tagging på Bergen Kunsthalls vegger, noe som tyder på at graffiti-miljøet i Bergen i stor grad har respektert prosjektet og dets tidsavgrensning. Kommando har hatt formelle og uformelle

samtaler med de nærmeste naboene, Bergen Kunstmuseum, Grieghallen og Griegakademiet. Konklusjonene etter disse samtalene stemmer overens med en spørreunde pr. telefon som Seksjon for kunst og kultur gjorde overfor de samme institusjonene våren 2004. Griegakademiet var i utgangspunktet positiv og mener nå det ikke er blitt mer tagging på deres vegger. Grieghallen var i utgangspunktet negative, men mente i ettertid at veggen så flott ut, og at de ikke kan se verken øket eller minket nivå av uønsket graffiti på deres vegger. Bergen Kunstmuseum har ikke forandret synspunkt siden den offentlige debatten i forkant av prosjektet, og har ved et evalueringsmøte med Kommando lagt frem dokumentasjonsbilder av sine tilgrisetete vegger. Kommando mener å kunne dokumentere at alle disse taggene, med unntak av tre enkelttagger, daterer seg fra tiden før "Femte Veggen".

Kommando påpeker at det i prosjektperioden skal ha vært en økning av tagging i områdene Nøstet, Dokken og Møhlenpris, men at det er vanskelig både å påvise og avvise at dette har tilknytning til prosjektet. Rapporten understreker at deler av graffitimiljøet ikke bryr seg om lovlige vegger, eller har lovbrudd / vanskelighet som mål i seg selv. I Bergen gjelder dette spesielt to såkalte "crews" som aldri malte på "Femte Veggen", og som begge uttrykksmessige er naive. De har likevel notert seg at også disse, i løpet av prosjektperioden, har begynt å male kvalitativt bedre, og i miljøet heter det seg at dette skal ha med prosjektets fokus på kvalitetsgraffiti. Prosjektgruppen understreker, noe som også var utgangspunktet i deres første søknad, at en lovlig graffitiveg ikke er noen garanti for mindre graffiti i byen for øvrig, men at graffitien sannsynligvis ville bli bedre.

Både prosjektgruppen og de av byens befolkning som har fulgt med på utviklingen av "Femte Veggen" de ni månedene prosjektet pågikk, har kunnet notere seg både et utgangspunkt av graffiti av høy kvalitet og at også den graffitien som i tråd med miljøets måte å arbeide på, etter hvert erstattet den opprinnelige graffitien, stadig ble av økende kvalitet. Kommando har merket seg at både fargevalg og nøyaktighet i utførelse ble mer og mer sofistikert, at det etter hvert ble nærmest slutt på impulsdeling, men at man heller planla og lagde skisser før selve utførelsen. Et eksempel på heving av nivået kan være at en av de bergensbaserte malerne i år ble invitert til Molde Jazzfestival. Det er første gangen en graffiti-maler fra Bergen har fått nasjonal anerkjennelse, og dette kan være til inspirasjon for andre i miljøet.

Kvalitetsøkningen synes først og fremst å kunne knyttes til to forhold: At en lovlig vegg gir utøverne mer tid til skisser, forberedelser og selve utføringen på veggen, og at det ligger en tendens til kvalitetsutvikling i miljøets uskrevne regler, som tilsier at en aldri maler over en "piece" uten at en mener at ens egen kan konkurrere kvalitativt. Når malerne i graffitimiljøet blir stilt overfor graffiti av høy kvalitet, vil dette derved virke ansporende til å opparbeide seg høyere kvalitet også i deres eget arbeid.

Erfaring viser at graffiti også kan rekruttere kunstnere til flere genre og uttrykk, så som tegneserie, illustrasjon og design, men også animasjon, video og billedkunst. På disse områdene har Bergen små, men gode miljøer, som vil stå klare til å ta imot nye talenter fra graffitimiljøet.

Kommando avslutter sin evaluering med et håp om at Bergen kan fostre de beste graffiti-malerne og mener at vi er på god vei gjennom det arbeidet som er påbegynt. De minner også om at dette tar tid, slik det også tok noen år fra Rockeplanen til Røyksopp. På samme måte vil det ta noen år før man ser resultatene av en konstruktiv og langsiktig plan for graffiti i Bergen.

Når det gjelder veien videre mener prosjektgruppen at erfaringene med ”Femte Veggen” viser at lovlige signalvegger og en konstruktiv dialog med graffiti miljøet er den beste måten å håndtere graffiti i Bergen. For å videreføre dette arbeidet, er det viktig at man kommer raskt i gang med nye tiltak, slik at den dialogen som har oppstått mellom Bergen kommune og miljøet, med Kommando som mellomledd, ikke forsvinner. En viss utålmodighet og begynnende skepsis til Bergen kommune har blitt observert i miljøet, ettersom ingenting synlig har skjedd fra Bergen kommunes side etter at graffiti veggen, i tråd med føringene fra kommunen, ble fjernet i juni i år.

Kommando foreslår følgende tiltak:

- Hver bydel bør ha minst én lovlige graffiti vegg. Underganger er også svært interessante for miljøet, ettersom været i Bergen ofte gjør det vanskelig med maling utendørs.
- Veggene bør merkes med et lite skilt eller tegn, som forteller at veggen er åpen for graffiti. Dette skiltet / tegnet bør også gjøres tilgjengelig for private huseiere, slik at de også kan merke sine vegger om de ønsker å åpne for graffiti.
- Åpne én vegg om gangen. Dette for å opprettholde en viss prestisje ved de lovlige veggene. Åpner man for mange vegger samtidig, kan det fort ende opp med at enkelte vegger får lavere status enn andre, noe som kan være uheldig mht ønsket fokus på lovlige vegger.
- Tydelig informasjon rettet mot ungdom om hva som er lov og ikke lov.
- Reaksjoner på ulovlig graffiti må stå i forhold til handlingen. Det kan være svært ødeleggende for et ungt menneske å bli ilagt bøter i hundretusen kronersklassen. Ulovlig graffiti bør håndteres som man håndterer kasting av buss på gaten.
- Sikre at politikernes positive holdning til graffiti også kommer til uttrykk gjennom politiets håndtering. Dette kan sikres gjennom en lokal polititruks.
- En årlig juryert konkurranse der ett arbeid blir valgt ut til å få årets graffiti pris.
- Opprettelse av en stilling som graffiti koordinatør for hele Stor-Bergen. Denne skal kunne følge opp, dokumentere og justere prosjektet fortløpende, noe som er viktig ettersom Bergen er en pionerby når det gjelder konstruktiv holdning til graffiti.
- For i størst mulig grad å unngå problemet med uønsket graffiti bør det opprettes en abonnementsordning for rask fjerning av ulovlig graffiti, noe som i likhet med annen rengjøring i byen, bør være støttet av det offentlige.

I samarbeid med graffiti miljøet foreslår Kommando følgende vegger / undergrunner som aktuelle for lovlige graffiti i første omgang:

- Undergangen på Danmarks plass
- Undergangen på Laksevåg / Gyldenpris ved Puddefjordsbroen.
- Undergangen på Nesttun.
- Sentralbadets nord- og østvegg.
- Veggen ved parkeringsplassen i Jonsvollsgaten.

Byrådet for finans, kultur og næring stiller seg positiv til det arbeidet Kommando har utført, og mener gruppen har klart å opprettholde en fin balanse mellom de kunstneriske og sosiale intensjoner i prosjektet.

Det er forståelig at et ungt miljø som graffiti miljøet kan føle frustrasjon over det de opplever som sendrektighet fra Bergen kommunes side. Byråden vil likevel påpeke at selv om ”Femte

Veggen” ble fjernet i juni, kom Kommandos rapport, som var en forutsetning for eventuell åpning av flere, lovlige vegger, først i slutten av september.

Ved Seksjon for kunst og kultur har man undersøkt med noen av huseierne og brukerne av de foreslåtte bygningene / undergangene om deres holdning til en eventuell graffitivegg på bygningen. Når det gjelder forslaget om Sentralbadet, som er en kommunal bygning, er dette sendt ut til høring med de berørte instanser, Bergen Bygg og Eiendom og Idrettsseksjonen samt Samferdselsetaten og Ren Bergen. Høringsuttalelsene er som følger:

BBE: ”Bergen Bygg og Eiendom KF har det bygningstekniske ansvar for Sentralbadet. I henhold til dette ansvaret vil en herved bemerke at det må påføres en grunning på veggen før graffiti-malingen kan starte. Denne grunningen må kunne overmales i framtiden.

Veggen må spyles ned med høytrykkspyler (rengjøres), i tråd med en eventuell avtale med Bergen kommune.

Prosjektet må være en midlertidig, tidsbegrenset avtale.

Leietaker, som er Idrettsavdelingen, bør få anledning til å uttale seg i sakens anledning.”

Idrettsetaten: ”Det vises til mottatt utkast til byrådssak om graffiti-vegger på Sentralbadet. Idrettsetaten vil motsette seg slike graffiti-vegger av følgende årsaker:

- Sentralbadet skal selges om få år i forbindelse med finansiering av nytt 50 meter svømmeanlegg. Graffiti-vegger som omsøkt kan medføre redusert salgsinntekt og derved behov for en større investering til det nye svømmeanlegget fra kommunens side.
- Frykt for at graffiti på Sentralbadets vegger vil medføre ytterligere forslumming av et allerede sterkt belastet område. Dette vil medføre redusert besøk av badet fra publikum som igjen går ut over Idrettsetatens inntekter.
- Ved å gi tillatelse på to av byggets sider frykter vi at det uorganiserte graffiti-miljøet vil ta seg til rette på resten av bygget og forsterke det ovennevnte.
- Da det for noen år siden ble søkt om å få sette opp reklameplakater på de samme veggene, ble dette avvist med den begrunnelse at dette kunne skape trafikkfarlige situasjoner på grunn av at oppmerksomheten ble ført vekk fra trafikkbildet. Vi kan vanskelig se at graffiti ikke kan medføre den samme reaksjonen.”

Idrettsetaten viser videre til høringstuttalelsen fra BBE.

Samferdselsetaten: ”Nøkkelpersonell som arbeider med renhold er sykemeldt for tiden, men vi kan gi følgende tilbakemelding: Samferdselsetaten er utsatt for "tagging" på fotgjengerunderganger samt busstur. Vi er positive til at det opprettes en "lovlig vegg" dersom man kan inngå "avtale" om at fotgjengerunderganger og busstur ikke blir brukt av graffiti-miljøet. Samferdselsetaten kan være interessert i å stille noen underganger til disposisjon for "lovlig" tagging. Dette må vi imidlertid drøfte nærmere.”

Ved Seksjon for kunst og kultur har en tatt kontakt med Statens Veivesen, som har ansvaret for undergangen ved Danmarks plass. Statens Veivesen stiller seg ved uformell kontakt negative til å ha lovlig graffiti på veggene.

En har også tatt kontakt med Universitetet i Bergen, eiendomsavdelingen, som allerede har fått en søknad om lovlig graffiti-vegg på Studentsenteret mot Olaf Ryes vei. Søknaden ble avslått da en oppfattet det som om veggen skulle være permanent, og bygget skal rives i nær

fremtid. En ny søknad om midlertidig bruk av en av veggene til graffiti, er nå under vurdering. Leder for eiendomsavdelingen signaliserer en positiv vurdering, men understreker at før veggen evt kan brukes til graffiti, må forslaget ut til høring blant Studentsenterets naboer.

Høringsuttalelsene viser både negative, positive og nøytrale holdninger til graffitiegg på Sentralbadet og kommunens eiendom i alminnelighet. Byråden mener likevel at de positive effektene av prosjektet er så klart i overvekt, og at prosjektet bør følges opp med flere lovlige vegger. Byråden foreslår at den første veggen som åpnes kan være en eller flere av veggene på Sentralbadet. Byråden foreslår videre at det i samarbeid med kulturkontorene i bydelene, settes i gang en plan der det åpnes opp én vegg i hver bydel i løpet av 2005

Å tillate og å legge til rette for lovlige graffitiegger i Bergen, er i tråd med Bergens ambisjoner om å fortsatt være en markant kulturby med et mangfold av kulturelle og kunstneriske uttrykksformer. I ”Strategisk plandokument for en fortsatt styrking av kunst- og kulturpolitikken i Bergen” har ungdommens plass i og bidrag til kulturlivet fått et særskilt fokus. I tråd med vedtatt kulturpolitisk strategi skal Bergen kommune ”sette søkelys på hva ungdom selv definerer som meningsfylt (...), ”ivareta både individets behov for identitetsskaping og alles behov for opplevelse”, ”etablere prosjektvugger der ungdoms kompetanse om subkulturer (...) tas aktivt i bruk i verdiskapingen” og ”legge til rette for det unge i kunsten” (s. 34). ”Ungdoms kreative kraft skal være et strategisk viktig kulturpolitisk satsningsområde i Bergen” (s. 33).

På grunn av Bergen kommunes økonomiske situasjon anser byråden det ikke som mulig å ansette en graffitiordinator med det første. Arbeidet bør derfor administreres i bydelene, med rapportering til kulturdirektøren. Det er viktig at dette arbeidet inkluderer dialog med graffiti miljøet.

Når det gjelder en mer langsiktig plan, er dette et arbeid som det også tar lengre tid å utføre, spesielt fordi det nødvendigvis må involvere flere parter, også i Bergen kommune. Byråd for finans, kultur og næring anbefaler at dette arbeidet settes i gang umiddelbart under ledelse av kulturdirektøren. Planen må innbefatte en klar strategi for rask fjerning av ulovlig eller uønsket graffiti. Viktige samarbeidspartnere i dette planarbeidet, foruten Seksjon for kunst og kultur, vil være Ren Bergen, Bydelsadministrasjonene og Seksjon for byggesak og private planer.